

Szabó Zoltán *Trianon gyermekei* (1992–1994) vagy Pusztai János *Tatárjárás* (1984–1996) című műve mellett. E könyv több nyelvre lefordítva nemzetközi távlatokban is megmutathatná vagy megsejtethetné, hogy mik és milyen módon igazgatták-igazgatják egyének és közösségek sorsát ezeken a viharverte közép- és kelet-közép-európai tájakon. (*Polis Könyvkiadó, 1996*)

Bertha Zoltán

Plugor Magor–Plugor Sándor: Angyallétra

A szerzők: apa és fia. A társszerzőség a könyvnek mint ipar(művészet)i terméknek az elkészítésére is vonatkozik, meg is írják a kolofonban, hogy közösen tervezték. A szellemi alkotás gyanánt értelmezett könyvben Plugor Sándor rajzai társulnak fia költeményeihez, ami nyilvánvalóan nem csupán a grafikus több, mint három évtizedes könyvillusztrációs gyakorlatának eredménye. (A kiadvány borítólapjának hátsó behajtásán olvasható mindkettőjükéről néhány soros életrajzi tájékoztató.)

A verseskönyv három részre van osztva: *Fekete patak*, *Bontás*, *Júdás koszorúja*. Mindegyik csoport tizennégy versből áll, az utolsó – lévén szonettkoszorú – tizenötből. A cikluscímek akár eligazításként is értelmezhetők. Az élet fekete patakján hajókázó költői én mintegy felméri a környező világot, azután részeire bontja a számba vett entitásokat, amelyeket a mesterség birtoklásának bravoure-tényeként szonettláncal zár újra együvé.

Plugor Magor szinte a gyermekkorból indul: „Üres papír! négyszer hajtom össze / élt az élhez s vissza laphoz kötve [...]” – írja a papirohajó készítési módjáról, arról a hajóról, amelyen tanulta-tanulja a képzelt és való legénységgel együtt „a meder sodró hibáit” (*Papírcsónakon*). Több mindennel találkozik ezen az úton a költő. Emlékképeket idéz fel, régi tornyot, szószéket láttat (*Talán a napfény*), „ragyog szekerén isten” (*A keselyű*), a téli udvaron malacot ölnek (*Disznóvágás*), föltűnik Kolozsvár (*Székely Jánosnak*) és így tovább. A felszínrajzok vázlata azonban alapkérdések megragadására készülve születik, hiszen a papírcsónakot is áttemeli a költő a játékvilágból: „a sors fűzfággal nyúl alája; ugyanígy: „[...] mit lát a folyóba fúló patak / és hová oszlik földből az ember?” (*A tenger mélye*). Nem a bizonyosság keresése, a bizonytalanság, a viszonylagosság állapota mutatkozik meg több helyütt, így az éjszakában – jellemző és talán divatos létidő legalábbis a nyugatosok óta – „[...] rovatgyűjtemény az űr / fémtűk a csillagok [...]”: a lírai én szemlélete már-már (ön)-veszélyeztető: „[...] a bábu – öt palacknyi vér – / végül az ég morzsáira hull” (*A jég mintha játéka*). A viszonylagosság érzete alakító erő a *Woland Kolozsvárott* című versben is: „[...] eladnám lelkem, / a legdrágábbat: anyám, nyelvem, / ezzel együtt a század elken / valamely cukros macskanyelven, / és mint egy óriás üres zsák, / befogja szánkat a szabadság” – a metonímia század és a szimbolikus szabadság szinte vulgáris megszemélyesítései együtt a populáris cukros macskanyelvű párhuzamával s a népeletre utaló üres zsák hasonlatával lehetne itt a bizo-

nyíték. A fűzfaággal papiroscsónakot útjából kitérítő sors nyomán a kiábrándultság, a meglehetősen lehangoló állapotok egészen a pusztulásig vezetnek, s nem látomás-ként, hanem eléggé sajnálatos napi valóságként: sokszor mondják felülről látja / Saját halálát az ember: / Lehet a Kárpát-kanyar onnan / Nézve nyakunk körül kender” (*Székely Jánosnak*).

A *Bontás* címen összefogott versekből is idézhető hasonló, a tények a vers ím ellenére a jelent idézik: „[...] itt egyfel több a koporsó / és kevesebb a friss ágyhuzat” (*Königsberg 1737 telén*); vagy: „[...] szemünk előtt élet omlik / porhüvelyig gerinccson-tig / s malomajtón a fölösleg / aki bent van csak az ölhet” (*mindig érkezik valami*).

Az élt természetes rendje hozza Plugor verseibe azt a lehangoltsággal és a kiábrándultsággal szembeni ellensúlyt, amely például a *Szerelmes énekben* így van jelen: „[...] mintha nyílnál kilenc nyílnál / folyton hívnál folyót hídnál / élőt holtat duzzadt holdad / csitít oltat átkaolhat / méhed hárfád öröl árpát [...]”. A szerelmes versekben a lélek finom rezdülétei vannak leképezve: „Halak pénze fényvel fizet / arcodra ünnepkor jut csók [...]” (*Halak pénze*); „[...] én szekerek árnya / vagyok: mi kezded után hajol” (*Csak az eső kölcsönös*); „[...] hónaljad friss kapor / és csókod a pólya / ikonóm a térded [...]” (*Dióbéllel etess*). Plugor Sándor rajzai a kötet sokszor éppen a rezdületnyi érzelmeket kiváltó nőalakokat láttatják a hónaljad friss kapor metaforával rokon finom erotikával. – A lírai akribia másutt is jellemzője a Plugor-verseknek, néhol csaknem alkotás-lélektani magyarázatát is adja a verstartalomnak: „[...] csak álom volt ez két teáról / rövid szonettnyi kár is érte / dehát az illat elkísérte” (*Két teáról*).

Az érzelmi és gondolati szövegépítés eljárásai láthatóan érdeklik a költőt, egy részüket a megkeresett és megtalált lírikumok, más részüket, így a gondolati szövegjellemzőket a fel-felbukkanó szonettformák jelzik és hordozzák. Ezért záródhatik a keresettség különösebb látszata nélkül szonettkoszorúval a versfüzet. A szonettek végigvezetik az olvasót a költői ént foglalkoztató kérdéseken, az igazság és az annak mondott – vö. a címmel: *Júdás koszorúja* – a dolgok összevetésén és összevethetőségén: „[...] most épülne a törvényes igazság” (*Júdás koszorúja*, II.); „[...] megoszt a tehet a vádló botorság / szándékok szélein bolyongó Sátán / s bánat kövekből emelkedik ország” (Ua., IV.); „Dolgainkat ismétli a látszat [...]” (Ua., VIII.); „[...] élni szeretne tovább ki sokat vét” (Ua., IX.). Mindamellet a mesterszonett inkább ígéret, talán leginkább a költőnek az: „A szőlősgazda metszi a gerezdjét / lecsatolja saruit olajat tölt / összehorzsolja csillagok a testét [...]” (Ua., XV.) – a köznapiságban is értelmes életnek, az erkölcsi tartásban is példás létezésnek az ígérete: ellentétben a Júdás-szimbolikával.

Szikárabbnak és egysíkúbbnak láttatja e vázlatos áttekintés a verseket, mint amilyenek valójában. A versbeszéd megformálása a hagyományokból alakul, s a kötött formák váza sajtyszerű nyelvhasználattal fejt ki a témákat. Ennek egyik jele, hogy keresve sem igen találhatni meg a mai magyar nyelvhasználatnak valamely stigmáját. A maiságot a szóhasználat sem támogatja, egyedül a *Szilvahasításban* van *joghurt*, *telefon-szám* és *antik bútor*; esetleg a bő két évtizede divatozó francia jövevényszó, *blabla* említhető, amely rimhívó szóként a *Woland Kolozsvárott* című költeményben fordul elő. (A mai írásbeli nyelvhasználatból mindössze a borítónak a már említett szövegében van modoros kifejezés: „1961 óta *ismertek* illusztrációi.”) A sajtyszerűség jellemzője az a szóhasználat, amely önmagában is, szóképekbe építve is a magyar népeletet idézi föl. Bőséges példatár volna összeállítható: „*cserépből* kapart véres korpát” (8), „*nagyanyám / méri marháknak a szomszéd hús vizét*” (14), „*emberé az ökör a fű az / öröké*” (18), „*furulyaszó lengeti cellád*” (uo.), „*Egeres tarló a haza*” (28), „*hónaljad friss kapor*”

(43), „Szilvahasítás” [cím] (47), „tengerhántás tengerhántás / szederhántás szederhántás” (51), „kakasszemű éjféli” (54), „Ereszkedő juhnyáj, mint vaj, / vagy juharjáromban bivaly” (59) stb. Némelykor a vers teljes keretét kitölti a népeletből vett (helyzet)kép, pontosabban a leírás, a *disznóvágás* című verse ilyen. Ugyanakkor a mindennapiságot át tudja fordítani a „hevül a konyhán / a káposztás cserép” valóságából egy általánosabb lét(helyzet) törvényszerűségébe: „üres az ól csendesen aludj / tisztuljon a torkod / elég a szívéig kést tolni / a szomszédnak csak megkóstolni / s kiütik a hordót”. A két hazában meglévő és megvolt népelet képeinek beszerkesztésére megvan az élményfedezet, ebből származik indokoltságuk, ez érezhető például ezekben: „mint anyám lekvárai / besűrűsödnek napjaink” (47), „csonthéjt török” (52), „a kakas tálban van / a héjak lent a kéménynél köröznek” (83).

– A fiatal költő nyelvi újdonsága a mindezekben a némileg ódon, de korhoz nem kapcsol(hat)ó időtlenségben van, ami ugyanakkor a magyar líra folyamatához kapcsolódásának egyik biztosítéka is. Némelykor erre tudatosan törekedni látszik, efféle szándék munkálja a Konok volt, a *Kosztolányi szavai*, a *Stabat mater dolorosa* címűeket. Ritkábban remineszcencia ízű vers is akad, így a *Júdás koszorúja* V. darabja (és a mester-szonettnek a második kvartettje). Ezekben a pásztori múzsa ihletésén kívül mintha Füst Milán némely verse derengne föl (*A szőlőműves*, *A pásztor*.) – A versalakításban, a szerkezetben előforduló sutaságokra is fel kell hívnunk a figyelmet. Nem ritkán megtörik a versbeszéd első szerkezetvonala. Ilyenekre gondolunk: „Ráér a föld túrve hever parlagon / életben tartott s még ugyanaz napon / ahogy nedveit az ágból kifüstöl” (71), vagy: „Mi sokáig forog, végül mind kerek / szemed két hintókerék, s én szekerek / árnya vagyok” (57). Ebben például az első tétel(mondat) asszociációs összeférhetetlenségben van a rákövetkezőkkel („szemed két hintókerék”), igaz, azután a képzettársítási lánc már folyamatos („én szekerek árnya vagyok”), és kifejező is. Hasonló vonaltörés: „méhed hárfád öröl árpát / kulccsal zár át üres zárdás / lábbal hajtod csodamalmod / legszebb rangod kagylóhangod” (59), nos a *méhed öröl árpát* és a *lábbal hajtod csodamalmod* képzavar és túlírtág az egyébként szép versszövetben, amely különben „Porban párta zsenge árpa” kezdetű, így mindenképpen zavaró, hogy az *árpa* először maga a fiatal növény egésze, később pedig gabonamag, melyet meg lehet örülni. Az efféle botlásokat a versek egészeinek eredetisége, önálló látásmódjának számos jele, az érzelmi-gondolati megalapozottság nemcsak ellensúlyozza, hanem némelykor feledteti is, s reménykeltő a folytatás tekintetében.

Az „égből angyallétra” (*A keselyű*) itt van tehát előttünk, olvasók előtt is, Plugor Magor, úgy hisszük, meghallotta a rajta járók szárnyainak zúgását, kívánjuk: ne csupán hozzá jussanak el az ezen lépdelők, ő is emelkedjék rajta, s ne féljen első kötet után, hogy „összehorzsolvják csillagok a testét” (*Júdás koszorúja*, VI.) egy majdani magasabb helyen. (*Castrum Könyvkiadó*, Sepsiszentgyörgy. 1995.)

Rüky Liszló